

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Toiminta-alue

Itä-Suomen läänin kuuluvat Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakunnat. Läänin pinta-ala on 60 719 km². Se on 12,2 prosenttia koko maan pinta-alasta. Neljäsosa läänin pinta-alasta on vesistöä.

Vuonna 2006 läänissä oli 59 kuntaa, 12 seutukuntaa ja 14 kihlakuntaa. Vuoden 2007 alusta syntyi kaksi uutta kuntaliitosta: Haukivuori liitettiin Mikkelin kaupunkiin, Pieksänmaa ja Pieksämäki lakkautettiin ja perustettiin uusi Pieksämäen kaupunki. Läänissä on nyt 57 kuntaa.

Itä-Suomen läänissä toimii kolme maakunnan liittoa, kolme työvoima- ja elinkeinokeskusta sekä kolme ympäristökeskusta. Läni kuuluu Itäiseen Maanpuolustusalueeseen ja sen alueella toimivat Kuopion, Mikkelin ja Pohjois-Karjalan Sotilasläänit sekä Pohjois-Karjalan Rajavartiosto. Puolustusvoimissa tapahtuu vuoden 2008 alussa laaja organisaatiomuutos, jolloin muun muassa nykyiset maanpuolustusalueet lakkaavat ja sotilasläänien tehtävät ja toimialueet muuttuvat.

Läänin pohjoisosa kuuluu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kuopion hiippakuntaan ja eteläosa Mikkelin hiippakuntaan. Läänin alue kuuluu Suomen ortodoksisen kirkon Karjalan hiippakuntaan. Ortodoksisen kirkon arkkipiispan ja kirkollishallituksen kansliat sijaitsevat Kuopiossa.

TAULUKKO I. Itä-Suomen läänin asukasluku vuodenvaihteessa 2006 - 2007

	Asukasluku vuodenvaihte 2006 - 2007	Muutos vuoden- vaihteeseen 2005 - 2006		Asukasluku vuodenvaihte 2006 - 2007	Muutos vuoden- vaihteeseen 2005 - 2006		Asukasluku vuodenvaihte 2006 - 2007	Muutos vuoden- vaihteeseen 2005 - 2006
Etelä-Savo			Pohjois-Karjala			Pohjois-Savo		
Juvan kihlakunta	23 148	-214	Ilomantsin kihlakunta	6 313	-109	Koillis-Savon kihlakunta	20 651	-211
Joroinen	5 596	-23	Ilomantsi	6 313	-109	Juankoski	5 508	-75
Juva	7 324	-45				Kaavi	3 552	-44
Puumala	2 758	-49	Joensuun kihlakunta	109 783	207	Nilsjä	6 547	-48
Rantasalmi	4 321	-50	Eno	6 721	-43	Rautavaara	2 061	-29
Sulkava	3 149	-47	Joensuu	57 797	-61	Tuusniemi	2 983	-15
			Kontiolahti	12 996	228			
Mikkelin kihlakunta	71 467	2 055	Liperi	11 850	100	Kuopion seudun kihlakunta	115 422	644
Hirvensalmi	2 569	-10	Outokumpu	7 743	-15	Kuopio	90 960	234
Kangasniemi	6 215	-36	Polvijärvi	4 941	-67	Maaninka	3 853	72
Mikkeli*)	48 853	2 339	Pyhäselkä	7 735	65	Sillinjärvi	20 609	338
Mäntyharju	6 701	-161						
Pertunmaa	2 059	-43	Kiteen kihlakunta	20 440	-306	Sisä-Savon kihlakunta	19 231	-154
Ristiina	5 070	-34	Kesälahti	2 649	-18	Karttula	3 549	26
			Kitee	9 667	-128	Rautalampi	3 603	-75
Pieksämäen kihlakunta*)	20 746	-2 512	Rääkkylä	2 778	-60	Suonenjoki	7 741	-25
Pieksämäki**)	20 746	-220	Tohmajärvi	5 346	-100	Tervo	1 790	-45
						Vesanto	2 548	-35
Savonlinnan kihlakunta	44 149	-326	Lieksan kihlakunta	13 505	-127			
Enonkoski	1 696	-17	Lieksa	13 505	-127	Varkauden seudun kihlakunta	34 564	-349
Heinävesi	4 239	-72				Leppävirta	10 921	-46
Kerimäki	5 862	-60	Nurmeksen kihlakunta	17 478	-378	Varkaus	23 643	-303
Punkaharju	4 028	-45	Juuka	5 940	-94			
Savonlinna	27 118	-121	Nurmes	8 950	-201	Ylä-Savon kihlakunta	59 630	-496
Savonranta	1 206	-11	Valtimo	2 588	-83	Iisalmi	22 319	-163
						Keitele	2 692	-68
						Kiuruvesi	9 639	-106
						Lapinlahti	7 552	39
						Pielavesi	5 367	-115
						Sonkajärvi	4 900	-51
						Varpaisjärvi	3 066	-2
						Vieremä	4 095	-30
Yhteensä	159 510	-997	Yhteensä	167 519	-803	Yhteensä	249 498	-566
Itä-Suomen lääni	576 527	-2 366						
Koko maa	5 276 955	21 375						

Lähde: Väestötietojärjestelmä, Väestörekisterikeskus 1.3.2007

*) 1.1.2007 Haukivuori liittyi Mikkelin kaupunkiin ja samalla Mikkelin kihlakuntaan

**) 1.1.2007 Pieksämäki ja Pieksänmaa yhdistyivät

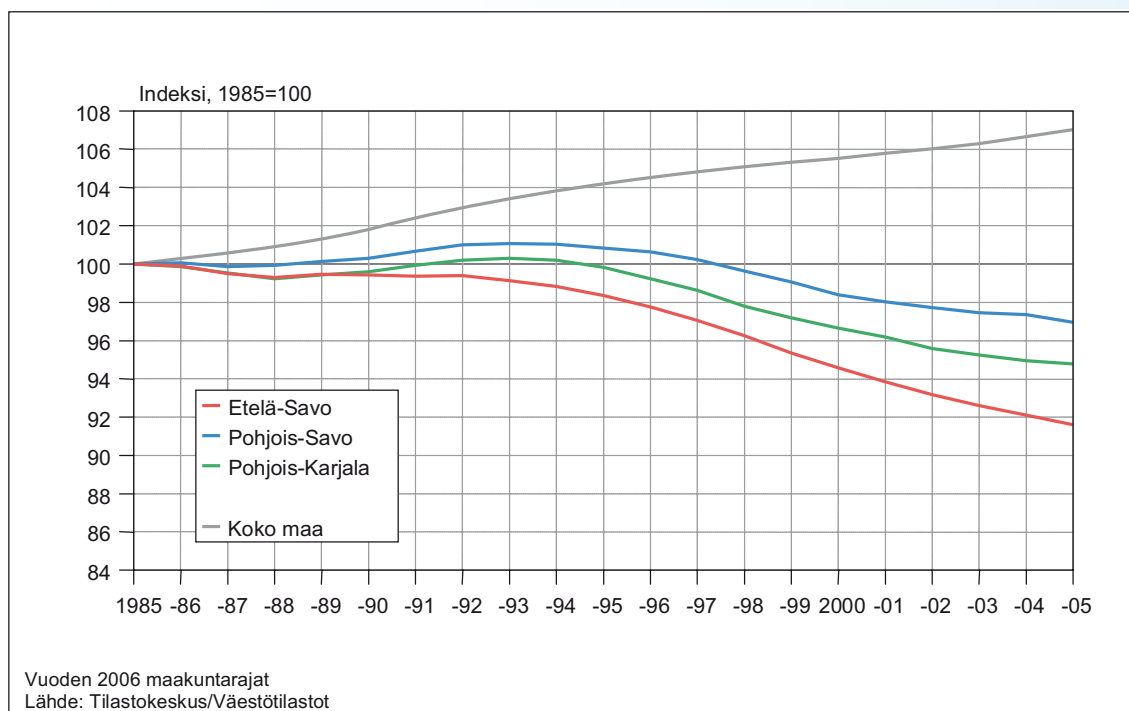
Väestö

Vuodenvaihteessa 2006 - 2007 läänin asukasluku oli 576 527 (taulukko 1) ja väestötiheys 11,8. Väestön väheneminen on jatkunut edelleen suurena (kuvio 1). Vuonna 2006 väestö väheni 2366 henkeä. Suomen maakunnista määrällisesti eniten väestöään menetti Etelä-Savo, jossa väestö väheni 997 henkeä. Yhdeksässä läänin kunnassa väkiluku väheni yli kaksi prosenttia, Valtimolla jopa kolme prosenttia. Määrällisesti eniten väheni Varkauden asukasluku (-303). Väestö lisääntyi lähinnä maakuntakeskuksissa tai niiden ympäristökunnissa. Pohjois-Savossa väestö lisääntyi eniten Siilinjärvellä (+338), Kuopiossa (+234) ja Maaningalla (+72). Joensuun seudun väestönkasvua piti yllä Kontiolahti (+228), Liperi (+100) ja Pyhäselkä (+65). Joensuun edellisvuoden 300 hengen väestönlisäys muuttui nyt 61 hengen väestönvähennykseksi. Etelä-Savossa väestön määrä lisääntyi vain Mikkelissä (+47).

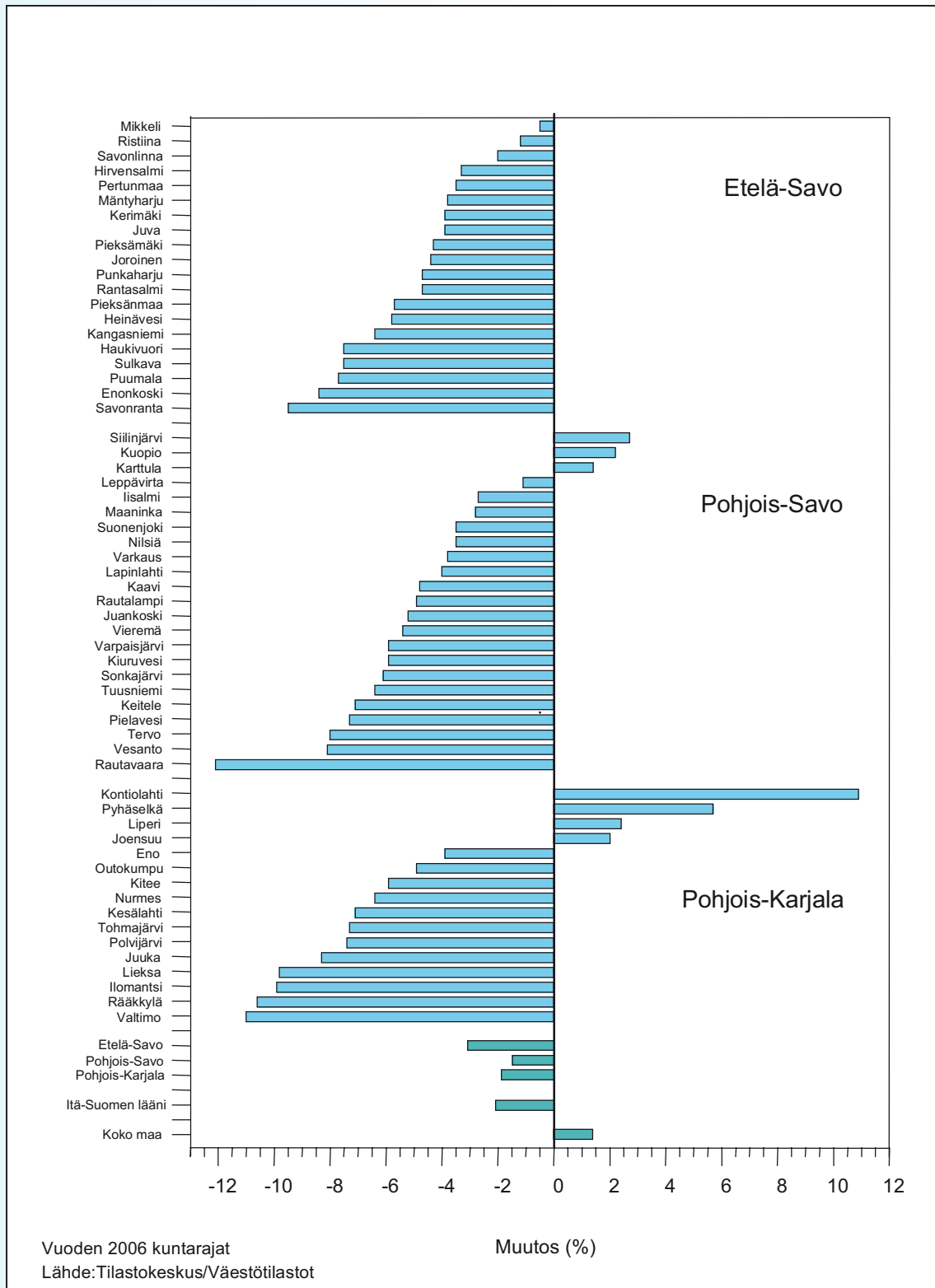
Itä-Suomen läänissä yli 65-vuotiaiden osuus (18,9 %) alueen koko väestöstä on selkeästi maan suurin. Koko maassa yli 65-vuotiaita on 16 prosenttia väestöstä. Tulevina vuosikymmeninä erot Itä-Suomen läänin ja muun maan välillä kuitenkin tasoittunevat. Tilastokeskuksen trendilaskelman mukaan vuodesta 2006 vuoteen 2025 yli 65-vuotiaiden määrä lisääntyy koko Suomessa keskimäärin 56 prosenttia, mutta Itä-Suomen läänissä vain 47 prosenttia. Vanhusväestön määriä on käsitelty myös luvussa 7.

Itä-Suomen läänin väestön ikääntyminen tapahtuu muuta maata aiemmin. Tämä edellyttää välittömästi investointeja ja yhteiskunnallisten palvelujen parantamista.

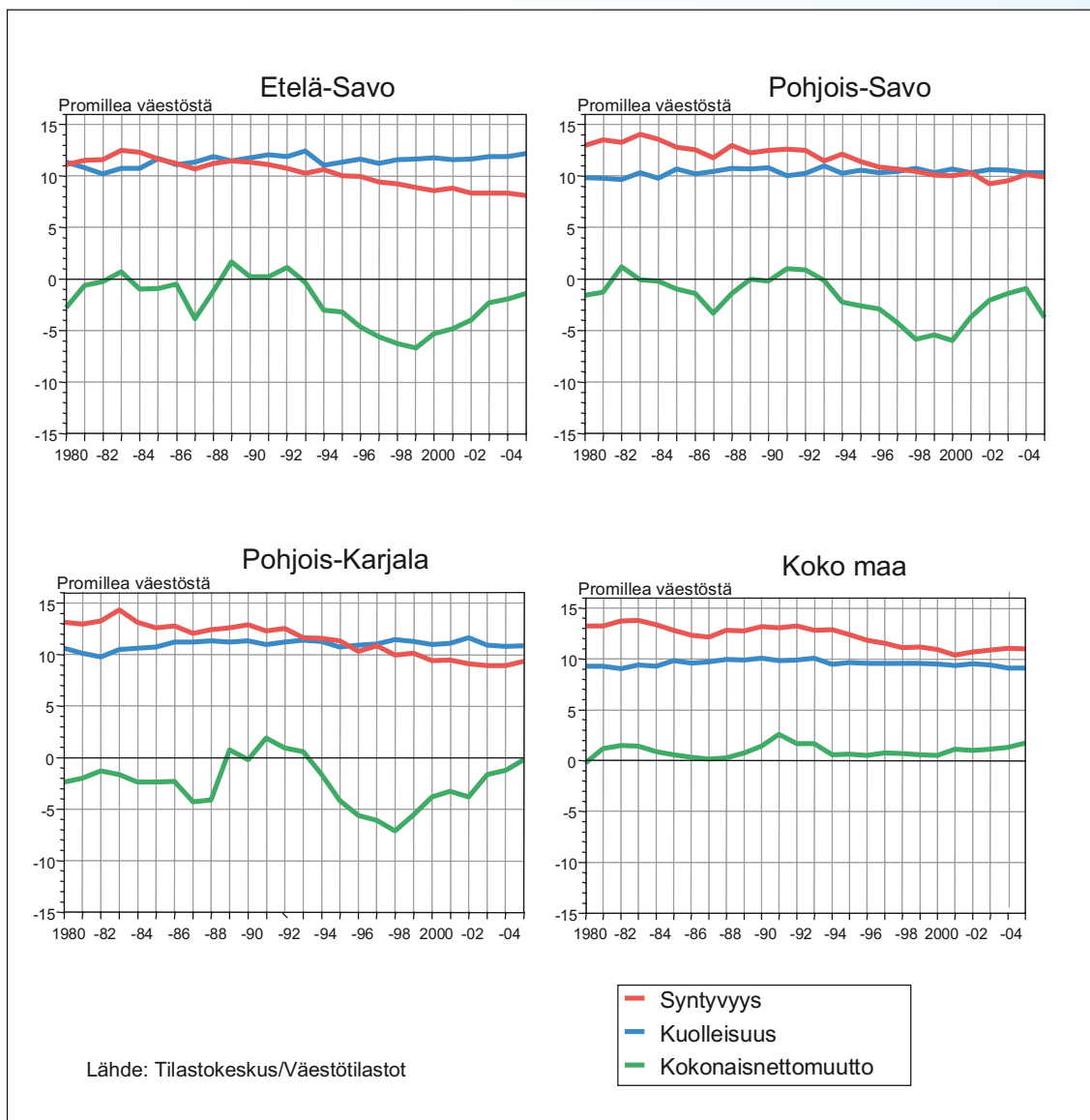
Maaseutukunnissa suuri huoli on ollut syntyvyyden väheneminen. Kuolleisuutta pienempi syntyvyys on ollut ongelmana erityisesti Etelä-Savossa jo 1990-luvun alusta alkaen (kuvio 3).

KUVIO 1. Väkiluvun kehitys maakunnittain Itä-Suomessa 1985 - 2005

KUVIO 2. Väkiluvun muutos kunnittain Itä-Suomessa 2000 - 2005

KUVIO 3. Väestömuutokset maakunnittain Itä-Suomessa 1980 - 2005

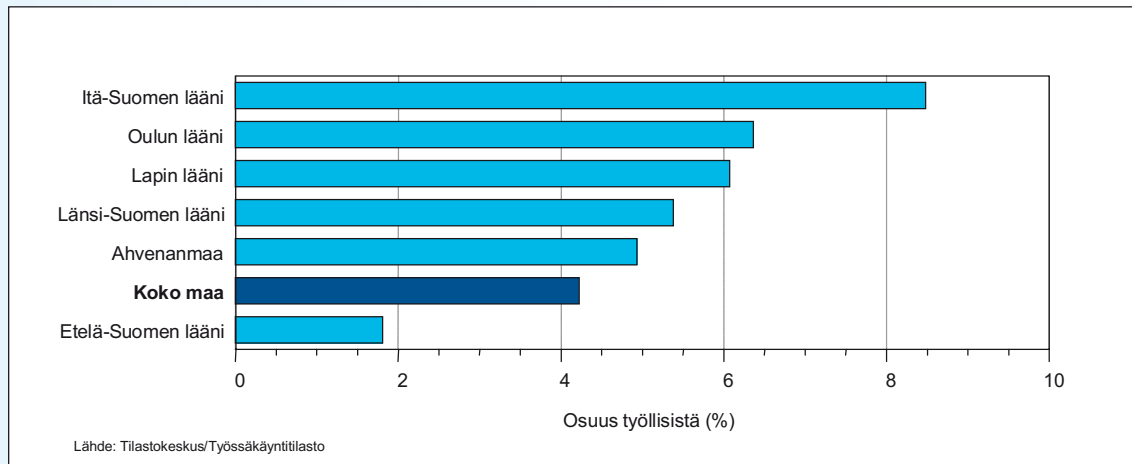
Elinkeinot, työllisyys ja aluekehittäminen

Työpaikat lisääntyvät

Itä-Suomen läänin taloudellinen kehitys on ollut 2000-luvun alussa kokonaisuutena hyvin myönteinen. Vuodesta 2002 vuoteen 2004 työpaikat lisääntyivät läänissä 2 000:lla (taulukko 2). Etelä-Savossa ne kuitenkin vähenivät 370:llä. Työpaikat lisääntyivät erityisesti rakentamisessa, kauppa-, majoitus- ja ravitsemustoimen toimialalla, rahoitus-, kiinteistö-, ym. palvelujen toimialalla sekä yhteiskunnallisissa palveluissa. Kasvu oli suurin yhteiskunnallisten palvelujen toimialalla Pohjois-Savossa, 964 työpaikkaa.

Kokonaisuutena teollisuuden työpaikat läänissä vähenivät vuodesta 2002 vuoteen 2004, mutta Pohjois-Karjalassa teollisuuden työpaikkojen lisäys oli peräti 451. Joensuun seudun suuren työllistäjän Perlos Oy:n irtisanomiset näkyvät vasta 2006 ja 2007 tilastoissa.

Työpaikat lisääntyivät merkittävästi myös rakentamisen sekä rahoitus-, kiinteistö- ym. palvelujen toimialoilla Pohjois-Savossa ja Etelä-Savossa. Kauppa, majoitus- ja ravitsemustoiminnan toimialoilla työpaikkojen määrä lisääntyi Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa.

KUVIO 4. Alkutuotannon työllistävyys lääneittäin 2004

Työpaikat vähenivät eniten edelleen maa- ja metsätaloudessa, josta kahdessa vuodessa 2002 - 2004 väheni yhteensä 1 132 työpaikkaa. Maa- ja metsätalous on kuitenkin edelleen merkittävä työllistäjä Itä-Suomessa, sillä Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa maa- ja metsätalouden työpaikkojen määrä on noin kahdeksan prosenttia ja Etelä-Savossa noin kymmenen prosenttia alueen työpaikoista (kuvio 4). Tuoreimpien arvioiden mukaan maatilojen määrä vähenee lähivuosina noin kolme prosenttia vuodessa. Samalla kokonaispeltoala tilaa kohti kasvaa.

Vaikka itsenäisten maatilojen määrä vähenee, tiloilla tapahtuva toiminta useissa tapauksissa vain muuttaa muotoaan. Erityisesti Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa yritystoiminta maatioilla ja maaseudun muu yritystoiminta lisääntyy ja on jo nyt suhteellisesti maan keskiarvoa vilkkaampaa. Näitä sivuelinkeinoja ovat muun muassa matkailupalvelut, puun energiakäyttö, hoiva- ja käsityöammatit sekä konevuokraus.

Itä-Suomen lääninhallituksen tekemien selvitysten mukaan valtion keskeisissä alue- ja paikallishallintoviranomaisissa sekä Kansaneläkelaitoksessa henkilötyövuodet vähenivät vuodesta 2004 vuoteen 2006 läänin alueella yhteensä 134 henkilötyövuodella. Valtion henkilöstön sijoittuminen kunnittain vuonna 2006 on esitetty liitteessä I. Eräiden viranomaisten alueellistamistoimet ja tehtävien siirrot lähinnä Etelä-Suomesta Itä-Suomeen ovat hieman pienentäneet valtion tuottavuusohjelman edellyttämiä työpaikkavähennyksiä alueella.

Työttömyys vähentynyt

Itä-Suomen läänin työttömyysaste oli vuonna 2006 keskimäärin 12,4 prosenttiyksikköä (taulukko 3). Työttömyys on vähentynyt vuodesta 1995 vuoteen 2006 kymmenen prosenttiyksikköä. Erityisen suuri vähenys, 1,3 prosenttiyksikköä, tapahtui vuonna 2006. Myönteinen kehitys on johtunut uusien työpaikkojen syntymisestä, työttömien poismuutosta, väestön eläköitymisestä ja työvoimapolitiittisista erityistoimenpiteistä. Vuonna 2006 työvoimapolitiittiset erityistoimenpiteet ovat kuitenkin vähentyneet. Työttömyys on edelleen suuri ongelma monissa Itä-Suomen kunnissa. Etelä-Savon kunnista Enonkoskella sekä Savonrannassa ja Pohjois-Karjalan kunnista Enossa, Iloimantsissa, Lieksassa ja Tohmajärvellä on yli 17 prosentin työttömyys (taulukko 4).

TAULUKKO 2. Työpaikat maakunnittain toimialan mukaan 1993 - 2004

Alueet	Työpaikkojen toimiala	1993	1996	1999	2002	2004
Etelä-Savon maakunta	Yhteensä	57 408	56 694	60 015	60 012	59 643
	Maa- ja metsätalous	10 410	8 389	7 426	6 350	5 921
	Kaivostoiminta ja louhinta	206	105	133	137	104
	Teollisuus	8 284	9 055	10 116	10 153	9 737
	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	582	369	384	349	318
	Rakentaminen	2 942	3 030	3 367	3 180	3 457
	Kauppa, majoitus- ja rav.toiminta	7 023	6 980	7 685	7 969	8 061
	Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	4 310	3 561	3 875	3 890	3 746
	Rahoitus-, kiinteistö-, ym. palvelut	4 251	4 167	4 561	4 738	5 059
	Yhteiskunnalliset palvelut	17 819	19 700	21 042	21 768	21 858
Toimiala tuntematon	1 581	1 338	1 426	1 478	1 382	
Pohjois-Savon maakunta	Yhteensä	87 204	88 065	93 684	94 921	96 393
	Maa- ja metsätalous	13 332	10 785	9 604	8 274	7 794
	Kaivostoiminta ja louhinta	372	362	336	324	309
	Teollisuus	13 637	14 389	15 221	15 570	15 479
	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	932	866	1 340	832	850
	Rakentaminen	3 886	4 195	4 829	5 270	5 801
	Kauppa, majoitus- ja rav.toiminta	11 178	11 201	12 320	12 551	12 911
	Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	5 582	5 339	5 979	6 120	6 082
	Rahoitus-, kiinteistö-, ym. palvelut	7 477	7 786	9 073	10 102	10 597
	Yhteiskunnalliset palvelut	28 665	31 233	32 827	33 471	34 435
Toimiala tuntematon	2 143	1 909	2 155	2 407	2 135	
Pohjois-Karjalan maakunta	Yhteensä	58 060	56 516	60 319	60 709	61 604
	Maa- ja metsätalous	8 980	6 982	6 121	5 243	5 020
	Kaivostoiminta ja louhinta	191	223	307	288	252
	Teollisuus	8 726	9 319	10 961	11 421	11 872
	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	650	653	580	453	412
	Rakentaminen	3 008	2 759	3 291	3 302	3 470
	Kauppa, majoitus- ja rav.toiminta	6 913	6 491	7 347	7 428	7 724
	Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	3 793	3 610	3 835	3 827	3 888
	Rahoitus-, kiinteistö-, ym. palvelut	4 372	4 336	4 935	5 283	5 514
	Yhteiskunnalliset palvelut	20 052	20 666	21 674	21 923	21 989
Toimiala tuntematon	1 375	1 477	1 268	1 541	1 463	

Lähde: Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto

TAULUKKO 3. Työttömyysaste Itä-Suomen läänissä 1991 - 2006

Työttömyysaste	1991	1995	2001	2003	2004	2005	2006
	%	%	%	%	%	%	%
Etelä-Savo	10,0	22,0	15,7	13,4	13,2	12,8	11,6
Pohjois-Savo	10,0	22,0	15,3	13,4	13,1	12,5	11,3
Pohjois-Karjala	11,0	24,0	18,4	16,8	17,1	16,5	14,9
Itä-Suomen lääni	10,5	22,4	16,3	14,4	14,3	13,7	12,4
Koko maa	8,6	19,4	12,0	11,1	11,1	10,6	9,5
	%-yks.	%-yks.	%-yks.	%-yks.	%-yks.	%-yks.	%-yks.
Ero Itä-Suomen läänin ja koko maan välillä	1,9	3,0	4,3	3,3	3,2	3,1	2,9

Lähde: Työministeriön työnvälitystilasto

TAULUKKO 4. Työttömyysaste kunnittain keskimäärin vuonna 2006

Maakunta, kunta	Työvoima	Työttömien osuus työvoimasta %	Maakunta, kunta	Työvoima	Työttömien osuus työvoimasta %	Maakunta, kunta	Työvoima	Työttömien osuus työvoimasta %
Etelä-Savo			Pohjois-Savo			Pohjois-Karjala		
Enonkoski	725	17,8	Iisalmi	10 640	13,3	Eno	2 913	17,5
Haukivuori	882	12,6	Juankoski	2 423	11,0	Ilomantsi	2 627	17,1
Heinävesi	1 742	9,5	Kaavi	1 401	14,9	Joensuu	27 645	14,8
Hirvensalmi	1 046	9,9	Karttula	1 529	10,5	Juuka	2 559	15,4
Joroinen	2 546	10,3	Keitele	1 200	11,8	Kesälahti	1 114	14,4
Juva	3 265	9,8	Kiuruvesi	4 013	11,7	Kitee	4 511	15,7
Kangasniemi	2 590	13,2	Kuopio	43 446	11,6	Kontiolahti	6 055	10,5
Kerimäki	2 617	11,3	Lapinlahti	3 312	10,2	Lieksa	6 008	20,3
Mikkeli	22 415	11,6	Leppävirta	4 602	11,0	Liperi	5 287	10,8
Mäntyharju	2 902	9,5	Maaninka	1 595	9,5	Nurmes	3 773	16,2
Pertunmaa	841	9,3	Nilsia	2 759	7,6	Outokumpu	3 303	16,1
Pieksämäki	5 339	11,6	Pielavesi	2 141	11,7	Polvijärvi	2 142	15,3
Pieksänmaa	3 810	9,3	Rautalampi	1 474	13,7	Pyhäselkä	3 471	12,1
Punkaharju	1 831	10,8	Rautavaara	770	12,9	Rääkkylä	1 178	16,6
Puumala	1 135	11,4	Siilinjärvi	9 756	8,5	Tohmajärvi	2 356	18,5
Rantasalmi	1 836	12,9	Sonkajärvi	2 090	14,5	Valtimo	1 139	15,8
Ristiina	2 279	10,7	Suonenjoki	3 302	12,5			
Savonlinna	12 516	13,7	Tervo	745	11,4			
Savonranta	485	19,1	Tuusniemi	1 194	13,3			
Sulkava	1 313	13,5	Varkaus	11 061	12,8			
			Varpaisjärvi	1 252	12,0			
			Vesanto	1 038	12,8			
			Vieremä	1 800	9,3			
Yhteensä	73 000	11,6	Yhteensä	116 000	11,3	Yhteensä	77 000	14,9
Koko maa	2 620 750	9,5						

Lähde: Työministeriön työnvälitystilasto

Työllisyysaste parantunut

Työllisyysaste oli Itä-Suomen läänissä vuonna 2006 selvästi maan keskiarvoa alempi (taulukko 5). Merkittävin parannus tapahtui Pohjois-Karjalassa, jossa työllisyysaste parani 2,6 prosenttiyksiköllä 62,6 prosenttiin. Siellä työllisyysaste on lähes samalla tasolla kuin Etelä-Savossa, jossa työllisyysaste on pysynyt 63 prosentin tuntumassa jo vuodesta 2003 alkaen. Läänin paras työllisyysaste on Pohjois-Savossa.

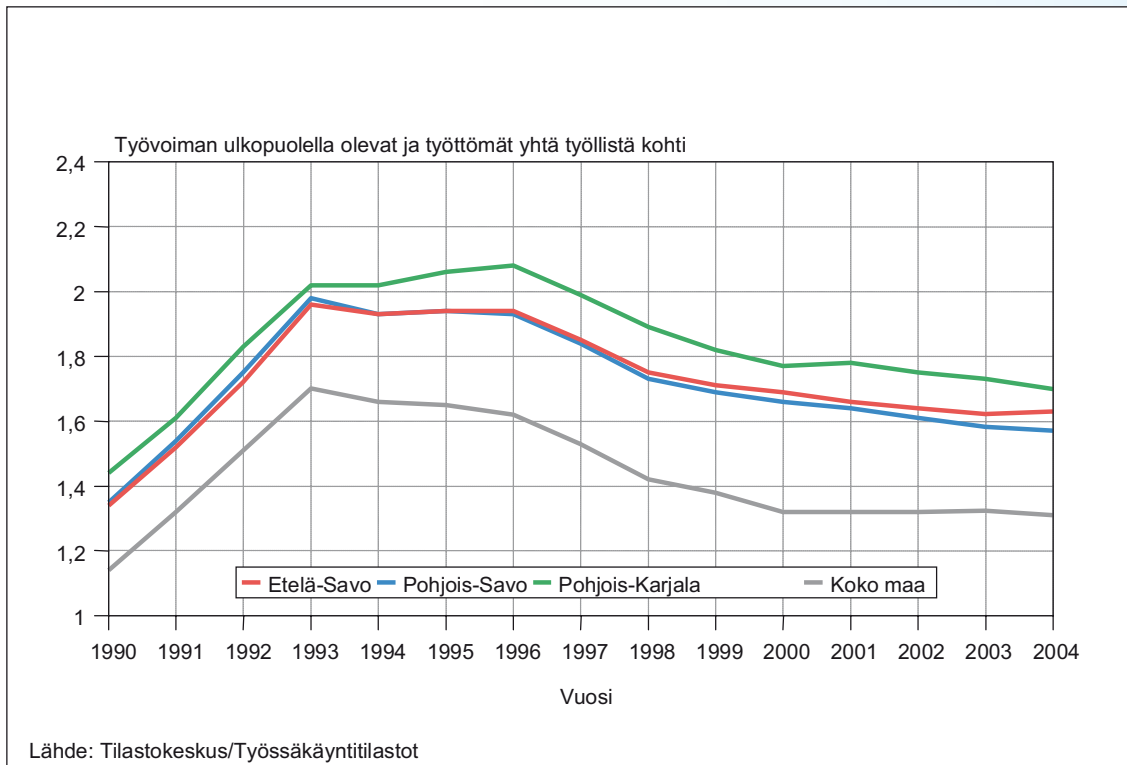
Pohjois-Karjalan työllisyysasteen merkittävän paranemisen selittää työllisten määrän voimakas kasvu. Pohjois-Savossa työllisten määrä on lisääntynyt hieman, mutta Etelä-Savossa se on vähentynyt. Työllisten määrän muutokset antavat viitteitä työpaikkojen määrän muutokseen, josta viimeisimmät tilastotiedot ovat vuodelta 2004 (taulukko 2).

Työllisyysastelaskelmat perustuvat työvoimatutkimukseen, jossa osatekijöinä ovat 15 - 64-vuotias väestö ja työllisten määrä.

TAULUKKO 5. Työllisyysaste Itä-Suomen maakunnissa ja koko maassa 2002 - 2006

Vuosi	Etelä-Savo			Pohjois-Savo			Pohjois-Karjala			Itä-Suomen lääni			Koko maa	
	15 - 64-vuotias väestö	Työlliset	Työllisyysaste %	15 - 64-vuotias väestö	Työlliset	Työllisyysaste %	15 - 64-vuotias väestö	Työlliset	Työllisyysaste %	15 - 64-vuotias väestö	Työlliset	Työllisyysaste %	Työllisyysaste %	Työllisyysaste %
2002	1 056	646	61,1	1 655	999	60,4	1 116	654	58,6	3 827	2 299	60,1		67,7
2003	1 048	660	63,0	1 650	1 016	61,6	1 110	638	57,4	3 808	2 314	60,8		67,3
2004	1 038	655	63,1	1 645	1 021	62,1	1 108	636	57,4	3 791	2 312	61,0		67,2
2005	1 029	648	63,0	1 638	1 037	63,3	1 106	663	60,0	3 773	2 348	62,2		68,0
2006	1 022	641	62,7	1 631	1 040	63,8	1 104	691	62,6	3 757	2 372	63,1		68,9
Muutos edellisestä vuodesta														
100 henkilöä/														
%-yksikköä	-7	-7	-0,3	-7	3	0,5	-2	28	2,6	-16	24	0,9		0,9
muutos-%	-0,7	-1,1		-0,4	0,3		-0,2	4,2		-0,4	1,0			

Lähde: Tilastokeskuksen työvoimatutkimus

KUVIO 5. Taloudellinen huoltosuhde maakunnittain 1990 - 2004

Taloudellinen huoltosuhde on parantunut 2000-luvulla kaikissa läänin maakunnissa, mutta on edelleen selvästi maan keskiarvoa heikompi (kuvio 5).

TAULUKKO 6. Arvonlisäys brutto perushintaan (milj. euroa) viite vuoden 2000 hinnoin maakunnittain Itä-Suomessa 1998, 2000, 2002 - 2004

Etelä-Savo	2 402	2 554	2 620	2 592	2 698
Pohjois-Savo	4 196	4 279	4 364	4 436	4 448
Pohjois-Karjala	2 470	2 789	2 715	2 844	2 944
Koko maa	104 663	115 167	119 960	121 020	125 216

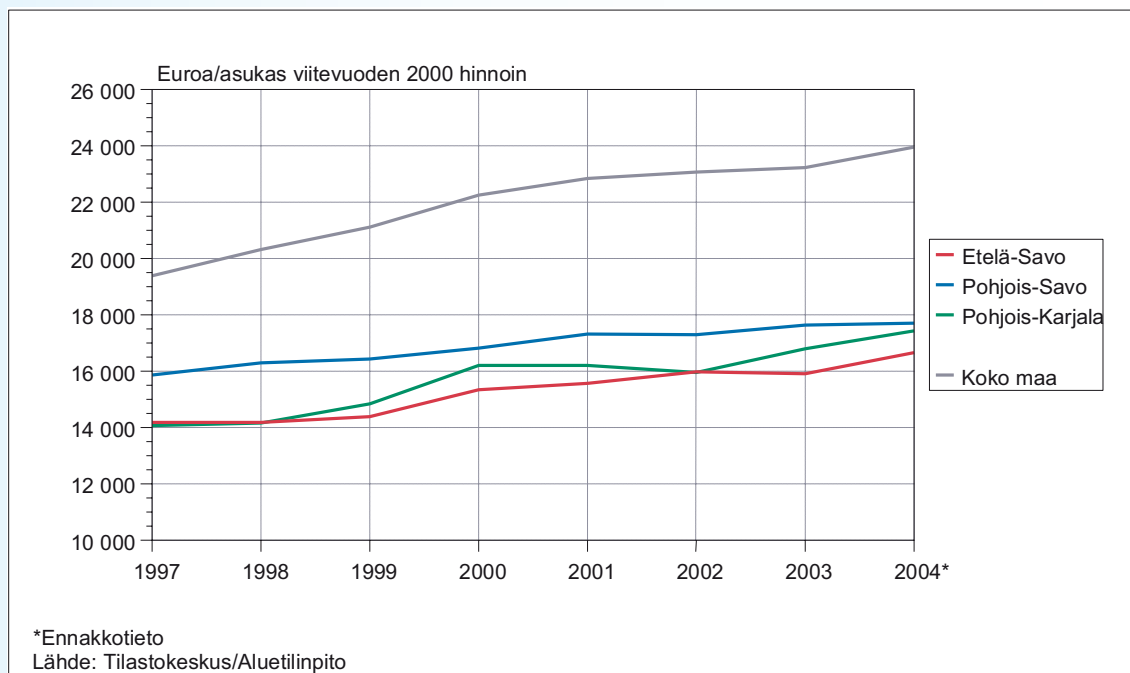
Lähde: Tilastokeskus, Aluetilinpito 2.2.2007

Talous kasvoi Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa ripeästi

Talous kasvoi vuodesta 2003 vuoteen 2004 Etelä-Savossa 4,1 prosenttia, Pohjois-Savossa 0,3 prosenttia ja Pohjois-Karjalassa 3,5 prosenttia (taulukko 6). Arvonlisäys asukasta kohti laskettuna on kasvanut varsin ripeästi sekä Etelä-Savossa että Pohjois-Karjalassa, mutta Pohjois-Savossa kasvu oli vähäinen (kuvio 7). Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan asukasta kohti laskettu yli valtakunnallisen keskiarvon suuruinen kasvu aiheutuu paitsi alueittaisen bruttokansantuotteen kasvusta, myös näiden maakuntien suhteellisen suuresta väestön vähenemisestä.

Etelä-Savo näyttää lukujen valossa siirtyneen kasvu-uralle. Etelä-Savon arvonlisäys on kasvanut vuosina 2002 ja 2004 maan keskiarvoa enemmän. Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa vuonna 2003 kasvu oli koko maan keskimääräistä kasvua suurempi.

Asukasta kohti laskettu arvonlisäys on edelleen suurin Pohjois-Savossa, mutta Etelä-Savo ja Pohjois-Karjala ovat parantaneet suhteellista asemaansa. Pohjois-Savon asukasta kohti laskettu arvonlisäysindeksi on pudonnut 82:sta vuonna 1997 lukuun 74 vuonna 2004. Pohjois-Karjalan indeksiluku on 73 ja Etelä-Savon 70. (Lähde: Tilastokeskus/Aluetilinpito).

KUVIO 6. Aluetilinpidon arvonlisäys asukasta kohti maakunnittain Itä-Suomessa 1997 - 2004

Kuntien talous parani vuonna 2006

Vuoden 2005 kuntien tilinpäätöstietojen mukaan kuntien talous heikkeni edelleen Etelä-Savossa ja Pohjois-Savossa. Pohjois-Karjalan kuntien taloudellinen tulos oli keskimäärin edellisvuoden tasolla (taulukko 7). Negatiivisia vuosikatteita Etelä-Savossa oli kuudessa kunnassa, Pohjois-Savossa viidessä kunnassa ja Pohjois-Karjalassa neljässä kunnassa. Kuntien lainakanta kasvoi hieman.

Tilinpäätösarvioiden mukaan vuonna 2006 kuntien taloudessa tapahtui käänne parempaan niin Itä-Suomessa kuin koko maassakin. Kuitenkin sekä Etelä-Savon että Pohjois-Savon kuntien talouden tilanne on edelleen heikko. Pohjois-Karjalan kuntien talous on parantunut selvästi. Pohjois-Karjalan kuntien keskimääräinen vuosikatearvio oli 130 prosenttia poistoista, kun valtakunnallinen keskiarvo oli 104 prosenttia.

Vuoden 2006 tilinpäätösarvioiden mukaan negatiivisten vuosikatteiden määrä väheni Etelä-Savossa kolmeen ja Pohjois-Karjalassa yhteen. Pohjois-Savossa negatiivinen vuosikate oli edelleen viidessä kunnassa.

Kuntien kiristynyt talous näkyy myös tuloveroprosenttien korotuksina. Itä-Suomen läänissä 15 kuntaa korotti veroprosenttiaan vuodeksi 2007. Yksi kunta alensi veroprosenttiaan (taulukko 8). Veroprosentin korotuksia on odotettavissa lähivuosinakin, sillä vuonna 2006 voimaan tullut kuntalain muutos koventaa olennaisesti alijäämää tekevän kunnan velvoitteita. Myös kunta- ja palvelurakennemuutoksen puitelaki mahdollistaa valtion puuttumisen kunnan toimintaan, mikäli alijäämien kattaminen ei onnistu. Suomen kunnista kahdella vuosikate on ollut alijäämäinen 2000-luvulla kuusi kertaa ja yhdeksällä kunnalla viisi kertaa. Näiden joukossa Itä-Suomen läänistä on Puumalan kunta.

TAULUKKO 7. Tietoja kuntien taloudesta Itä-Suomessa maakunnittain 2001, 2003, 2005, 2006*

	Vuosikate, €/as.				Vuosikate % poistoista				Lainakanta, €/as.			
Etelä-Savo	69	143	83	126	42	81	44	66	1 361	1 477	1 724	1 860
Pohjois-Savo	211	232	129	195	91	98	49	73	688	957	1 091	1 197
Pohjois-Karjala	242	215	176	274	146	117	83	130	673	816	902	1 011
Manner-Suomi	330	240	213	282	141	93	77	104	999	1 176	1 351	1 481

* TPA 7.12.2006

Lähde: Tilastokeskus

TAULUKKO 8. Itä-Suomen läänin kuntien tuloveroprosentit 2007

Etelä-Savo	Tulovero-prosentti	Muutos %-yks. 2006 - 2007	Pohjois-Karjala	Tulovero-prosentti	Muutos %-yks. 2006 - 2007	Pohjois-Savo	Tulovero-prosentti	Muutos %-yks. 2006 - 2007
	19,17	0,10		19,23	0,03		18,87	0,07
Enonkoski	18,75		Eno	19,75		Iisalmi	19,00	
Heinävesi	19,00		Iloantasi	19,25	0,25	Juankoski	19,25	
Hirvensalmi	18,50		Joensuu	19,00		Kaavi	19,00	
Joroinen	18,00		Juuka	19,25	-0,25	Karttula	19,50	
Juva	18,75	0,25	Kesälahti	19,50		Keitele	18,50	
Kangasniemi	19,00	0,25	Kitee	19,50		Kiuruvesi	19,25	0,75
Kerimäki	19,75	0,50	Kontiolahti	19,00	0,25	Kuopio	18,75	
Mikkeli *)	18,75		Liekka	19,50		Lapinlahti	18,00	
Mäntyharju	19,00	0,50	Liperi	19,50		Leppävirta	18,50	
Pertunmaa	19,50	1,00	Nurmes	19,50		Maaninka	18,00	
Pieksämäki *)	19,00	0,25	Outokumpu	19,50		Nilsia	19,50	1,00
			Polvijärvi	19,00	0,50	Pielavesi	18,75	
			Pyhäselkä	19,25		Rautalampi	19,50	
Punkaharju	19,50		Rääkkylä	19,50		Rautavaara	19,50	
Puumala	19,50		Tohmajärvi	19,50		Siilinjärvi	18,75	
Rantasalmi	19,50		Valtimo	18,75		Sonkajärvi	19,00	0,50
Ristiina	19,00					Suonenjoki	19,50	
Savonlinna	20,25					Tervo	19,75	
Savonranta	19,50					Tuusniemi	19,00	0,50
Sulkava	19,75					Varkaus	19,00	
						Varpaisjärvi	19,00	1,00
						Vesanto	20,00	
						Vieremä	19,00	0,50
Kunnat keskimäärin	18,46	0,07						

*) kuntaliitos v. 2007 alussa

Lähde: Suomen Kuntaliitto, Tiedote 17.11.2006

Kunta- ja palvelurakennemuutosten ns. puitelain 9 §:n mukaan kunnan ja valtion tulee yhdessä selvittää kunnan mahdollisuudet turvata asukkailleen lainsäädännön edellyttämät palvelut sekä ryhtyä toimiin palvelujen edellytysten turvaamiseksi. Lain edellyttämä velvoite syntyy, mikäli rahoituksen riittävyttä tai vakavaraisuutta kuvaavat kunnan talouden tunnusluvut ovat olennaisesti ja toistuvasti koko maan vastaavia tunnuslukuja heikommat sekä ovat lisäksi kahtena vuonna peräkkäin alittaneet valtioneuvoston asetuksella säädetyt raja-arvot. Lain edellyttämän selvitysmenettelyn piiriin on määrätty viisitoista kuntaa, joista kaksi on Itä-Suomen läänistä: Puumala ja Rääkkylä.

Vapaa-ajan asunnot lisääntyneet

Itä-Suomen läänistä on muodostunut merkittävä loma-asutusalue. Vapaa-ajan lisääntyminen sekä erityisesti venäläisten turistien määrän kasvu on piristänyt alueen elinkeinoelämää monin tavoin. Yksittäisten vapaa-ajan asuntojen lisäksi merkittäviä investointeja tehdään turisteille tarkoitettujen vapaa-ajan keskittymien aikaansaamiseksi.

Läänissä oli vuoden 2005 lopussa yhteensä 97 724 lomamökkiä, joista 44 878 Etelä-Savossa, 29 989 Pohjois-Savossa ja 22 857 Pohjois-Karjalassa. Maan viidentoista suosituimman mökkikunnan joukossa ovat Kuopio, Mikkeli, Mäntyharju, Kangasniemi sekä Puumala, jossa vuodesta 2000 alkaen mökkien määrä on lisääntynyt eniten, lähes 500:lla. Kesämökkien määrä kasvaa edelleen voimakkaasti koko läänissä. Läänin alueen mökeillä viettää vapaa-aikaansa vuosittain lähes 400 000 henkilöä. Ulkomaakuntalaisten omistamien mökkien suuri määrä on ominaista erityisesti Etelä-Savolle, jossa heidän omistamiensa mökkien määrä on lähes 50 prosenttia alueen mökkikannasta.

Kesäasukkaiden määrän nousu ja mökeillä vietetyn ajan kasvu on lisännyt selvästi alueen kulttuuritapahtumien määrää ja vilkastuttanut liike-elämää. Kesämökit varustetaan entistä monipuolisemmin ja se mahdollistaa lomailun mökeillä myös varsinaisten kesäkuukausien ulkopuolellakin. Itä-Suomen runsaat vesistöt, luontoympäristön puhtaus ja monimuotoisuus sekä hiljaisuus tarjoavat alueen väestölle ja yrityksille erinomaisia hyödyntämismahdollisuuksia.

Yleiset kehitysnäkymät valoisat Etelä-Savossa ja Pohjois-Savossa

Sisäasiainministeriön ja Suomen Kuntaliiton tekemän aluebarometrin mukaan kuntien päättäjät suhtautuvat tulevaisuuteen luottavaisesti. (Aluebarometri 1-2/2006, SM 2006). Maan eri alueiden yleiset kehitysnäkymät

ovat nyt valoisimmat sitten syksyn 1994. Erot maakuntien välillä ja niiden sisällä ovat barometrin mukaan kaventuneet vuonna 2006. Koko maassa valoisimmin tulevaisuuteen suhtaudutaan Mikkelin ja Kuopion seuduilla. Näillä seuduilla kaikki vastaajat arvioivat alueen kehityksen paranevan lähivuosina. Joensuun seudun odotukset poikkesivat muusta maasta, sillä siellä kehityksen arveltiin heikkenevän tulevaisuudessa.

Mikkelin seudulla odotukset paremmasta ovat suurimmat koko maassa. Myös muualla Etelä-Savon maakunnassa toiveet ovat varsin valoisat. Kuntien rahoitustilanne on kohentunut Mikkelin seudulla. Verotulot kasvavat vuosina 2006 ja 2007 koko maakunnassa. Se tuo helpotusta myös Mikkelin seudun ulkopuolisten kuntien taloudenhoitoon. Etelä-Savossa on barometrin mukaan ongelmia peruspalvelujen järjestämisessä. Vanhusten hoito huolestuttaa päättäjiä koko maakunnassa. Terveystilanteen arvioidaan heikoksi Mikkelin seudulla.

Pohjois-Savossa kehitys nähdään myös myönteisenä. Keskusseudun työllisyys paranee ja odotukset ovat kyselyn mukaan myönteisimmät koko maassa. Myös Pohjois-Savossa peruspalvelujen järjestämisessä nähdään ongelmia, varsinkin vanhusten hoidossa. Terveystilanteen arvioidaan heikoksi Kuopion seudun ulkopuolella.

Pohjois-Karjalan yleiset kehitysnäkymät koetaan huonoiksi. Joensuun seudun kehitys nähdään heikentyvän lähitulevaisuudessa ja myös muualla maakunnassa arviot ovat varsin varovaiset. Joensuun seutu on ollut 2000-luvun alkuvuosina maan kehityksen kärkeä ja teollisuuden työpaikat lisääntyvät ennätystahtia. On ilmeistä, että Perlos Oy:n irtisanomiset vaikuttivat kyselyyn vastanneiden mielialoihin varsin voimakkaasti, vaikka alueella on monta vahvapohjaista ja kehittyvää toimialaa.

Siitä huolimatta, että kuntien rahoitustilanne Pohjois-Karjalassa oli vuoden 2005 tilinpäätöstietojen perusteella (ks. taulukko 6) läänin paras, barometrin mukaan kuntien rahoitusasema heikkenee maakunnassa lähivuosina. Joensuun seudun kuntien päivähoitotilanne koetaan heikoimmaksi koko maassa. Vanhusten hoidon ja terveydenhoidon järjestämisen arvellaan vaikeutuvan koko maakunnassa. Myös koulutuspalveluista oltiin huolissaan. Investointien sitä vastoin katsottiin vilkastuvan vuonna 2006 kaikilla toimialoilla Joensuun seudulla.

EU:n rakennerahastohankkeilla, aluekeskusohjelmilla ja osaamiskeskusohjelmilla vauhtia aluekehitykseen

Itä-Suomen läänissä on väestömenetyksistä huolimatta voimakas kehittämishalu. Sekä julkisen vallan organisaatiot että yksityinen sektori ideoivat ja toteuttavat elinkeinoelämän, tutkimuksen ja koulutuksen sekä julkisten palvelujen uusia kehittämishankkeita. Kunta- ja palvelurakennemuutosten myötä syntyneet hankkeet eivät varsinaisesti lisää työpaikkoja, mutta voivat turvata peruspalvelut ja pitää siten seudut kilpailukykyisinä ja haluttuina asuinpaikkoina.

Itä-Suomen yleisen kehittämisen keskeisiä välineitä ovat EU:n rakennerahastohankkeet sekä osaamiskeskus- ja aluekeskusohjelmat. Uusi EU:n rakennerahastokausi 2007 - 2013 tuo Itä-Suomelle yhtä suuren taloudellisen tuen kuin edellisellä ohjelmakaudella. Rakennerahastomäärärahat yhdessä kansallisen ja paikallisen rahoituksen kanssa tarjoavat Itä-Suomelle hyvät mahdollisuudet käynnistää alueella merkittäviä tulevaisuuden hyvinvointia lisääviä hankkeita. Esimerkiksi Etelä-Savossa rakennerahastoista myönnettävä tuki vuositasolla on noin 0,6 prosenttia alueen bruttokansantuotteesta.

Osaamiskeskusohjelman eri osaamisklustereihin kaudelle 1.1.2007 - 31.12.2013 valtioneuvosto on hyväksynyt läänin alueelta Kuopion seudun osaamiskeskusten terveyden bioklusteriin, hyvinvointiklusteriin, elintarvikekehityksen klusteriin ja ympäristöteknologiaklusteriin, Mikkelin seudun osaamiskeskusten sekä Pohjois-Karjalan osaamiskeskusten nano- ja mikrojärjestelmien sekä tulevaisuuden materiaalit -klusteriin ja Forest Industry Future -klusteriin, Pohjois-Karjalan osaamiskeskusten tulevaisuuden energiateknologiat -klusteriin ja asumisen klusteriin ja Savonlinnan seudun osaamiskeskusten matkailun ja elämys tuotannon -klusteriin. Lisäksi Varkaus on nimetty tulevaisuuden energiateknologiat -klusteriin liitännäisjäsenenä.

Aluekeskusohjelmaan kaudelle 2007 - 2010 valtioneuvosto on nimennyt läänin alueelta Ylä-Savon, Kuopion seudun, Varkauden talousalueen, Mikkelin seudun, Savonlinnan seudun sekä Joensuun seudun. Ohjelmaan nimettyjen alueiden tekemät ohjelmat toteuttavat kansallisia painopisteitä ja perustuvat aluekeskusten strategioihin. Ohjelmat on sovitettu yhteen maakuntaohjelmien kanssa.

Koulutus

Perusopetuksen saavutettavuus lievästi heikentynyt

Perusopetuksen saavutettavuus on heikentynyt kaikissa läänin maakunnissa vuodesta 2002 vuoteen 2006. Perusopetusikäisten määrän väheneminen ja kuntien taloustilanteen heikkeneminen ovat pakottaneet kun-

nat tarkistamaan varsinkin haja-asutusalueen I - 6-luokkien kouluverkkojaan. Vuoden 2006 alusta voimaantullut valtiosuusuudistus ja siihen sisältyvän niin sanotun pienkoululisän poistuminen lisäsivät paineita kouluverkon harventamiselle etenkin monissa kaupunkimaisissa kunnissa, joissa on laaja maaseutualue. Niissä opetus- ja kulttuuritoimen valtiosuudet laskivat. Näin kävi myös useissa kunnissa, joiden asukastiheys on yli neljä asukasta neliökilometriä kohden ja jotka eivät ole saaristokuntia.

Perusopetuksen saavutettavuuden muutoksia, sen syitä ja seurauksia analysoitaessa on perusopetusikäisten määrän vähenemisen lisäksi huomattava, että kouluverkon harventaminen aiheuttaa lisäpaineita maaseudulta poismuuttoon ja myös vähentää lapsiperheiden halukkuutta muuttaa maaseudulle. Tämän vuoksi perusopetuksen saavutettavuudessa ei tapahdu samaa suhteellista heikentymistä kuin kouluverkon harventumisesta voisi päätellä. Kouluverkkoratkaisut ovat vähentäneet maaseutumaisten alueiden vetovoimaa etenkin lapsiperheiden kannalta. Tällainen kehitys ei tue eduskunnan tavoitetta pitää koko Suomi asuttuna ja edistää kaikkien alueiden hyvinvointia. Haja-asutusalueilla on oppilaita, joilla koulumatkaan käytettävä aika ylittää perusopetuslain määrittelemän enimmäisajan. Ainakaan heidän kohdallaan ei toteudu tavoite pitää perusopetuspalvelut lähialveluna.

Koulutukseen sijoittuminen perusopetuksen jälkeen suhteellisen hyvää

Vuonna 2005 Itä-Suomen läänissä oli tarjolla peruskoulun päättöluokkalaisille 10 915 toisen asteen koulutuksen aloituspaikkaa yhteishaun kautta. Peruskoulun päätti 7 313 koululaista. Yhtä peruskoulun päättävää kohti oli siis 1,49 paikkaa. Lukioon tai ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen oli aktiivista. Lukio oli peruskoulun päättäneiden joukossa suosituimpi jatkokoulutusvaihtoehto kuin ammatillinen koulutus. Lukioon sijoittui edelleen yli puolet peruskoulun päättäneistä ja ammatilliseen koulutukseen kymmenen prosenttiyksikköä tätä vähemmän. Lisäopetukseen sijoittui vajaa kaksi prosenttia peruskoulun päättäneistä. Niiden osuus, jotka eivät hakeneet jatkokoulutukseen, oli yli yhden prosentin.

Ennakoinnin merkitys korostuu

Itä-Suomessa työikäisen väestön ikääntymisen ja työelämässä tapahtuvien muutosten johdosta koulutuksen mitoitukselle ja osaamisen ja koulutustarpeen ennakoinnille asetetaan suuri haaste. Lähitulevaisuudessa pienenevien ikäluokkien tulisi täyttää työmarkkinoilla suurten ikäluokkien eläköitymisestä aiheutuva työvoimapoistuma. Lisäksi paineita työvoiman saatavuudelle aiheuttavat alueelta pois suuntautuva muuttoliike sekä väestön keskittyminen kaupunkikeskuksiin. Myös globaali kilpailu lisää alueen yritysten paineita siirtää tuotantoaan halvempien tuotantokustannusten maihin. Pitkällä aikavälillä myös suunnittelun ja tuotekehityksen työpaikat eivät ole turvattuina.

Muuttuvassa toimintaympäristössä koulutuksellisiin hukkainvestointeihin ei ole varaa, vaan nuorisokoulutuksen tulisi olla mahdollisimman osuvaa. Lisäksi osaamisen kehittämiseen ja ylläpitämiseen tulee vastata tehokkaalla ja laadukkaalla aikuiskoulutuksella. Tulevaisuuden kilpailuvalttimme on korkeatasoinen osaaminen, joka voidaan saavuttaa tulevaisuuden tarpeet huomioivalla koulutuksella. Tämä edellyttää sekä tiivistyvää koulutusorganisaatioiden keskinäistä yhteistyötä että yhteistyön kehittämistä viranomaisten kesken. Eri-tyistä huomiota on kiinnitettävä koulutustarjontaan, koulutusketjujen sujuvuuteen, nuorten hakeutumiseen ja sijoittumiseen koulutukseen sekä opetussisältöjen jatkuvaan ajanmukaistamiseen. Lisäksi työssä olevien osaamisen päivittäminen on keskeinen kysymys kilpailukyvyyn kannalta.

Koulutus- ja osaamistarpeiden ennakoinnilla pyritään tuottamaan tietoa siitä, millaista osaamista työelämä tulevaisuudessa tarvitsee ja miten tähän tarpeeseen voidaan koulutuksen avulla vastata. Koulutuksen ennakoinnissa korostuvat sekä määrällinen että laadullinen puoli. Tavoitteena on, että työmarkkinoilla olisi tulevaisuudessa saatavilla riittävästi oikeanlaista osaamista. Samaan aikaan tarvitaan koulutuksen sisällöllistä kehittämistä, jotta työmarkkinat saisivat tarvittavalla osaamisella varustettua työvoimaa.

Ennakointi tulee kytkeä suunnitelmiin, päätöksentekoon ja toimintaan. Tähän pyritään useissa meneillään olevissa ja käynnistyvissä valtakunnallisissa ja alueellisissa ennakointiprosesseissa. Tällä eri tasoilla tehtävällä ennakointityöllä pyritään hahmottamaan tulevaisuuden osaamistarpeita ja todennäköisiä kehitysvaihtoehtoja, joilla on keskeinen merkitys tulevaisuuden haasteisiin vastaamisessa.

Itä-Suomen läänissä rahoitettu osaamista EU-hankkeissa

Itä-Suomen lääninhallitus on rahoittanut osaamista laajasti EU-hankkeissa tavoite I -ohjelman aikana vuosina 2000 - 2006. Pohjois-Savossa on kehitetty erityisesti koulutuksen ja työn yhteensovittamista, Etelä-Savossa materiaalitekniikkaa, maaseutuopintoja ja matkailua ja Pohjois-Karjalassa hankkeilla on vähennetty opintojen keskeytymistä. EU-rakennerahastokausi 2000 - 2006 on päättynyt, mutta hankkeita on silti käynnissä vielä vuoden 2007 loppuun saakka. Itä-Suomen tavoite I -ohjelmakaudella Itä-Suomen lääninhallitus

on myöntänyt rahoitusta yhteensä 415 uudelle hankkeelle vuosiksi 2000 - 2007. Näistä Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon maakuntien yhteisiä hankkeita on ollut 18. Sekä myönnetyn EU-rahamenon valtion tuen kokonaismäärä on ollut noin 192 miljoonaa euroa, josta EU-tuen määrä on reilut 111 miljoonaa euroa ja valtion tuen osuus yli 80 miljoonaa euroa.

Uusia hankkeita rahoitetaan uudelta EU-ohjelmakaudelta 2007 - 2013 sitten, kun ohjelmat on virallisesti hyväksytty. Itä-Suomen lääninhallitus tulee rahoittamaan esimerkiksi hankkeita, joissa edistetään työpaikoilla oppimista, työn ja koulutuksen yhteensovittamista, nuorten työn saantia ja ikääntyvien työssä pysymistä. Lisäksi rahoitusta myönnetään esimerkiksi hankkeille, joissa edistetään oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja yritysten välistä yhteistyötä, kehitetään kulttuurikohteita ja parannetaan alueiden saavutettavuutta. Painotusten taustalla on Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisu Itä-Suomen osaamisen kehittämissuunnitelma vuoteen 2015, joka ilmestyi huhtikuussa 2006. (Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja 118/2006.)

Itä-Suomen tavoite 1 -alueen hankkeista, joita sivistysosasto on rahoittanut, on tekeillä vaikuttavuusarviointi. Projektien vaikuttavat käytännöt ja toimintamallit -raportti ilmestyy vuoden 2007 aikana. Kiinnostuksen kohteena on se, miten käytäntö juurrutetaan organisaatioihin ja miten projektin käytäntö lisää vaikuttavuutta. Selvityksen näkökulma palvelee paitsi hankkeita myös rahoittajaviranomaisia.

Kulttuuri

Itä-Suomen lääninhallitus on tehnyt selvityksen kunnallisesta kulttuuritoimesta Itä-Suomessa. (Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja 124/2006.) Selvityksen mukaan laajimmat rahalliset resurssit eivät ole tuottaneet vireintä kulttuuritoimintaa. Itä-Suomen läänin maakunnissa yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset asukasta kohden ovat pienemmät kuin keskimäärin koko valtakunnassa. Pohjois-Savossa nettokustannukset ovat läänin maakunnista suurimmat. Etelä-Savossa nettokustannukset ovat hyvin lähellä Pohjois-Savon summaa, mutta Pohjois-Karjalan yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset ovat selvästi pienemmät kuin läänin muissa maakunnissa. Tästä huolimatta suurin osa Itä-Suomen läänin kunnista arvioi kuntansa kulttuuritoiminnan melko tai erittäin virkeäksi. Suuri merkitys kuntien kulttuuritoimien vireyteen on kunnassa toimivien yhdistysten, järjestöjen ja kansalaisopistojen toiminnalla, sekä varsinkin yhteistyöllä eri toimijoiden kesken.

Kulttuuritoimen tulevaisuuteen Itä-Suomen kunnissa suhtaudutaan ristiriitaisesti. Suurin osa kunnista arvelee kuntansa kulttuuritoimen säilyvän ennallaan tai jopa piristyvän seuraavan viiden vuoden aikana. Sitä vastoin lähes puolet uskoo toiminnan hiipuvan tänä aikana. Mielenkiintoista on se, että negatiivisesti tulevaisuuteen suhtautuvat ne, joilla on tällä hetkellä eniten resursseja ja joiden kulttuuritoiminta on virkeää, eli isot kunnat ja maakunnista Etelä-Savo. Sen sijaan Pohjois-Karjalassa uskotaan tulevaisuuteen, vaikka tilanne on siellä monin tavoin heikompi kuin muualla. Huolenaiheita kulttuurialalla ovat pelko resurssien ja henkilöstön vähenemisestä sekä henkilöstön ikääntymisestä ja jaksamisesta. Myös palvelujen keskittyminen ja niiden muuttuminen projektimaisiksi huolestuttaa kulttuuritoimen henkilökuntaa.

Itäsuomalaiset kulttuuritoimijat pitävät kulttuuripalveluja erityisesti hyvinvointia ja terveyttä tuottavina tekijöinä. Myös kulttuurin merkitystä kunnan imagolle korostetaan. Kulttuuripalvelut nähdään luonteeltaan peruspalveluina. Suurin osa kuntien kulttuuritoimen viranhaltijoista pitää kulttuuristrategiaa tärkeänä, koska yksilöidyllä kulttuuristrategialla voidaan vaikuttaa kulttuurin asemaan tulevaisuudessa. Useimmissa kunnissa kulttuuri onkin otettu huomioon strategiatyössä. Strategisen suunnittelun ja arvioinnin kautta kunnat voivat paremmin puuttua olemassa oleviin epäkohtiin ja toimintaa voidaan ohjata haluttuun suuntaan. Suunnittelun ja positiivisten tulevaisuuden näkökavimien välillä näyttää selvityksen mukaan olevan yhteys.

Väestön terveys ja sosiaaliset haasteet

Itä-Suomen läänin alueella toimii neljä sairaanhoitopiiriä ja 31 terveyskeskusta, joista 8 Etelä- ja Itä-Savossa, 10 Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa 13. Perusterveydenhuollon kuntayhtymiä näistä on 8. Kehitysvammahuollon erityispiirejä on Itä-Suomessa yksi, Vaalijalan kuntayhtymä. Honkalammen kuntayhtymä on siirtynyt osaksi Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymää. Sosiaalipalvelut kunnat hoitavat itsenäisesti tai yhä enemmän seudullisena yhteistyönä. Kunnissa on entistä useammin yhdistetty sosiaali- ja terveydenhuolto. Itä-Suomessa jo 17 kunnassa on tehty yhteisiä sosiaali- ja terveyslautakuntia, perusturvalautakuntia tai peruspalvelulautakuntia.

lökkäiden määrän kasvu, väestöryhmien väliset terveyserot, pitkäaikaistyöttömyyden pysyminen korkeana ja pätkätyöt aiheuttavat kuntien sosiaali- ja terveydenhuollolle kasvavia paineita. Suurella osalla läänin väestöstä on keskimääräistä alhaisempi tulotaso, mikä vaikuttaa köyhien ja syrjäytyneiden määrään sekä kuntien verotuloihin. Itä-Suomen asukkaat menettävät terveitä ikävuosia päihteiden käytön, tapaturmien, sydän- ja verisuonitautien ja aikuisiän diabeteksen vuoksi. Näistä aiheutuu lisää hoidon tarvetta ja kustannuksia.

Hyvinvointipalvelujen saatavuuteen on kiinnitetty huomiota Itä-Suomessa

Itä-Suomessakin valtio on tukenut hoitojonojen purkamista, jakanut sosiaali- ja terveydenhuollon erikoisaloille erillismäärärahoja ja tukenut lähes kymmenellä miljoonalla eurolla sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeita. Läänissä on käynnistynyt lähes 150 sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishanketta.

Myös tuloksia on saavutettu. Hoidon saatavuus on parantunut ja yli kuuden kuukauden mittaisissa hoitojonoissa on enää seitsemäsosa siitä potilasmäärästä, mitä jonoissa oli kolme vuotta sitten ja on päästy 1 200 potilaan jonoon. Potilaan tarvitsema hoito kuudessa kuukaudessa ei ole toteutunut kaikilla erikoisaloilla, muun muassa ortopediassa ja silmäsairauksien hoidossa. Päivystyksen, lääkehuollon ja apuvälinetoimintojen järjestämisessä yhteistyössä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon kanssa on onnistuttu. Kiireettömän hoidon saanti vaihtelee kuitenkin edelleen kunnittain. Muutamassa kunnassa ei pystytä antamaan lainkaan lääkärille aikoja lääkärivajeen vuoksi. Ongelmat hammaslääkäreiden saatavuudessa ovat pahentuneet koko Itä-Suomessa.

Sosiaalihuollon suurin saatavuusongelma on sosiaalityössä. Sosiaalityön päivystys on saatu kattamaan lähes koko Itä-Suomen. Vanhustenhuoltoa ja lastensuojelua on kehitetty ja Itä-Suomeen on tullut laajoja alueellisia ja seudullisia hankkeita ja kehittämiskeskus. Vanhustenhuoltoon tarvitaan ennakoivaa kotihoitoa. Työntekijöitä tarvitaan lisää sekä avo- että pitkäaikaishoitoon. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön ja päihdehuollon kehittämisessä on vielä tekemistä.

Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat oleellisia Itä-Suomen hyvinvointipalvelujen toimijoita. Järjestöjen osaminen, palvelut ja vapaaehtoistyö on syytä ottaa entistä vahvemmin mukaan hyvinvoinnin toteutukseen. Järjestöt ovat lähellä ihmisten arkea ja eri väestöryhmien välisten hyvinvointierojen ja sosioekonomisten terveyserojen kaventamisen näkökulmasta sillä on suuri merkitys. Kuntavastuissa sosiaali- ja terveydenhuollossa tarvitaan myös kumppanuutta yksityisen sektorin kanssa kun otetaan huomioon itäsuomalaisen maksukyky. Kunnilla tulee kuitenkin edelleen säilyttää lainsäädännöllinen vastuu palvelujen järjestämisestä, vaikka tuottamisen ja yhteistyön yritysten ja järjestöjen kanssa tuleekin vahvistua.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen rakenteet uudistuvat

Sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä ympäristöterveydenhuollon saatavuus edellyttää kunnilta entistä useammin myös kykyä ylittää hallintokuntien rajat, kuntien rajat ja jopa maakuntien rajat. Henkilökunnan rekrytointivaikeudet kasvavat edelleen suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen myötä. Sosiaali- ja terveydenhuollossa tarvitaan uudenlaisia rakenteita, sairaanhoitopiirien välistä yhteistyötä ja nykyistä vahvempia palvelukokonaisuuksia.

Kunta- ja palvelurakennetyössä tähdätään vähintään 20 000 asukkaan terveydenhuollon ja siihen kiinteästi liittyvien sosiaalihuollon palvelujen, kuten vanhustenhuollon, päihdehuollon ja perheneuvolantyyön, yhteistoiminta-alueisiin ja isompiin kuntakokonaisuuksiin. Uudistuvilla palvelurakenteilla on osaltaan tarkoitus parantaa tulevien vuosien hoidon ja hyvinvointipalvelujen saatavuutta huolehtimalla samalla riittävästä lähipalveluista ja ehkäisevän näkökulman vahventamisesta palveluissa. Koska isommat palvelurakenteet edellyttävät seudullisiksi ja alueelliseksi kehittämisyksioiksi valittujen tilojen uudistamista ja korjausta, tulisi myös valtion käynnistää uudelleen sosiaali- ja terveydenhuollon investointirahoitus kunta- ja palvelurakenteen onnistumiseksi.

Ympäristöterveydenhuollossa on tavoitteena muodostaa kuntien ja kuntayhtymien seudullisia valvontayksiköitä. Itä-Suomen lääninhallituksen näkemyksen mukaan Itä-Suomen läänin muodostuisi enintään kahdeksan valvontayksikköä. On tärkeää, että kunnat kiinnittävät kunta- ja palvelurakennemuutosten suunnitelmassa huomion myös ympäristöterveydenhuollon seudullistamiseen ja täytäntöönpanoon.

Itä-Suomi ohjelman täytäntöönpano jatkuu sosiaali- ja terveydenhuollossa

Itä-Suomessa tarvitaan nykyistä vahvempia toimia sairauksien ehkäisyyn ja terveyden edistämiseen. Samoin iäkkäiden määrän kasvaessa on entistä tärkeämpää saada kotihoito turvallisiksi ja riittäväksi, jotta paine kotihoitoon ei kasvaisi. Tarvitaan apuvälineitä omassa kodissa selviämiseen tai siellä hoitamiseen. Tarvitaan myös esteettömyyttä lisäävää ympäristöteknologiaa ja kodin turvallisuutta kohentavaa teknologiaa.

Tulevaisuuden hyvinvointi rakentuu osittain myös sosiaali- ja terveydenhuollon tietoverkkoratkaisuille. Erikoissairaanhoidossa siihen sisältyy lääke- ja bioteknologia sekä korkean tason sairaalateknologia. Näitä alueita varten Itä-Suomessa on valmiuksia osaamiskeskittymien ja toimintakonseptien luomiseen yritysten ja tiede- ja tutkimusyksiköiden kanssa.

Itä-Suomi-ohjelmassa kiinnitettiin erityistä huomiota terveyden edistämiseen, hyvinvointiteknologiaan ja hyvinvointiyrittäjyyteen. (Itä-Suomi-ohjelma. Itäisen Suomen suuret tulevaisuuden kysymykset -projektin loppuraportti. Helmikuu 2005.) Nämä hankeaihiot ovat lähteneet liikkeelle ja niitä tuetaan mahdollisuuksiensa mukaan kansallisilla ja EU-hanketuilla.

Liikenne

Läänin tärkeimmät ulkoiset yhteydet ovat maantie- ja ratayhteydet pääkaupunkiseudulta Itä-Suomen maakuntakeskusten kautta Pohjois-Suomeen. Toinen yhteyskäytävä kulkee 5-tietä ja Savonrataa pitkin Mikkelin ja Kuopion kautta Kajaanin ja toinen 6-tietä ja Karjalanrataa pitkin Joensuun kautta. Kajaanissa yhdistyvät käytävät haarautuvat Ouluun ja Kuusamon kautta Lappiin. Muita tärkeitä yhteyksiä ovat poikittaisyhteydet Joensuu - Varkaus - Jyväskylä, Joensuu - Kuopio - Vaasa ja Iisalmi - Ylivieska.

Ulkomaanliikenne Venäjälle suuntautuu Vainikkalan, Nuijamaan ja Niiralan rajanylityspaikkojen kautta. Maantieliikenne kulkee Niiralan raja-asemalle pääasiassa valtateitä 17 ja 6 sekä kantatietä 70 pitkin ja Mikkelistä Nuijamaan raja-asemalle valtatie 13 ja Lappeenrannan kautta. Niirala palvelee myös rautatieliikenteen ylityspaikkana tavarajunille. Ulkomaan liikennettä palvelevat yhteydet ovat tulleet entistä tärkeämmäksi osaksi alueen liikenneverkkoa tavara- ja henkilöliikenteen kasvun myötä.

Itä-Suomen läänissä on valtion ylläpitämiä teitä yhteensä 16 000 km, mikä on noin 20 prosenttia koko maan yleisistä teistä. Valtionapua saavia yksityisteitä on noin 14 500 km ja katuverkon pituus on 2 740 km.

Valtakunnallisen henkilöliikennetutkimuksen mukaan Itä-Suomen läänin ulkopuolelle suuntautuvista matkoista suurin osa tehdään Etelä-Suomen läänisiin (59 %). Itä-Suomen henkilöliikennekilometreistä tehdään henkilöautolla 80 prosenttia, kevyellä liikenteellä tai kävellen viisi prosenttia ja joukkoliikenteellä 15 prosenttia. Jakauma on lähellä koko maan kulkumuotojakaumaa.

Tietilaston 2005 mukaan Itä-Suomen yleisellä tieverkolla liikkuu keskimäärin 650 - 800 ajoneuvoa vuorokaudessa, mutta kaupunkien läheisillä valtateilla keskimääräiset liikennevirrat ovat 6 000 - 14 000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Myös raskasta liikennettä on runsaasti. Kesäaikana ja viikonloppuisin liikenne vähintään kaksinkertaistuu. Alueen maasto on vaihtelevaa, alempi tieverkko on mutkaista ja mäkiä ja monin paikoin huonokuntoista, mikä päätieverkon vilkkaan liikenteen lisäksi lisää tuntuvasti liikenneonnettomuusriskiä.

Liikenne- ja viestintäministeriön suunnitelmien mukaan Suomeen on tarkoitus rakentaa korkeatasoinen runkotieverkko. Runkotieverkolla paikallinen liikenne ja pitkämatkainen liikenne erotetaan toisistaan erillisin liittymä- ja rinnakkaistiejärjestelyin. Liikenne- ja viestintäministeriön luonnostelemassa alustavassa esityksessä Itä-Suomen alueella runkoteitä olisivat valtatie 5 Iisalmeen ja valtatie 6 Joensuuhun. Tavoitteena on, että nämä pääväylät saataisiin mahdollisimman pian runkotiestandardien mukaisiksi.

Lääninhallituksen joukkoliikennemääräraha pienentynyt

Itä-Suomen lääninhallitus käytti vuonna 2006 yhteensä 8,7 miljoonaa euroa runkoliikenteen ostoihin, kaupunkimaisen paikallisliikenteen ylläpitämiseen, lipputukeen ja joukkoliikenteen kehittämiseen. Uutena rahoituskohteena oli matkapalvelukeskustoiminnan kehittäminen.

Lääninhallituksen ostoliikennettä käytti 1,1 miljoonaa matkustajaa ja joukkoliikennemäärärahalla alennettiin lähes neljän miljoonan matkan hintaa kaupunkien paikallisliikenteessä ja seutulipuilla.

Joukkoliikennemääräraha on pienentynyt viime vuosien aikana. Lääninhallitus on joutunut lakkauttamaan runkoliikennettä vuosina 2003 - 2007 yhteensä 479 vuoroa. Vuonna 2006 karsittiin 173 vuoroa ja vuonna 2007 karsittavien vuorojen määrä on 43.

Rautatieliikenteen palvelutaso parantunut

Rautateiden henkilöliikenteen palvelutaso Itä-Suomessa parani oleellisesti syksyllä 2006 käyttöönotetun Kerava - Lahti oikoradan valmistuttua. Matkustusajat Helsinkiin lyhenivät 30 - 60 minuuttia. Rataverkko 2020 -suunnitelman mukaan matkustusajat Savonradalla nopeutuvat vielä 10 - 20 minuuttia ja Karjalan radalla noin 45 minuuttia vuoteen 2020 mennessä. (Rataverkko 2020. Ratahallintokeskus.)

Lentoliikenteessä ongelmia

Lentoliikennettä palvelevat ilmailulaitos Finavian ylläpitämät Joensuun, Kuopion, Savonlinnan ja Varkauden lentoasemat. Mikkelin kaupungin ylläpitäältä lentokentältä ei toistaiseksi ole reittiliikennettä. Savonlinnan ja Varkauden henkilöliikenteen tarjonta on osittain järjestetty ostoliikenteenä.

Itä-Suomen vilkkain lentokenttä on Kuopiossa ja sen matkustajamäärä on kasvanut useina peräkkäisinä vuosina. Osa kasvusta aiheutuu lisääntyneestä ulkomaille suuntautuvasta charter-liikenteestä. Maakuntien liitot ovat pitäneet lentoliikenteen strategisena tavoitteena sitä, että elinkeinoelämän ja matkailun kannalta säännöllinen lentoliikenne voitaisiin turvata aluekeskuksista. Liikenteen laajuutta koskevinä tavoitteina ne ovat pitäneet sujuvia jatkolentoyhteyksiä sekä suoraa reittilentoyhteyttä Itä-Suomesta Länsi-Eurooppaan ja Venäjälle.

Matkakeskusten rakentaminen jatkuu

Matkaketjut ovat tärkeä osa tulevaisuuden joukkoliikennejärjestelmää. Matkan eri osat linkittyvät matkaketjuiksi erityisesti suurissa ja hyvin varustetuissa terminaaleissa, joita on suunniteltu ja rakennettu valtakunnallisessa Matkakeskus-projektissa asetettujen suuntaviivojen mukaisesti. Itä-Suomen läänissä on rakenteilla Mikkelin matkakeskus ja suunnitelmat ovat valmiina Kuopion, Joensuun ja Pieksämäen matkakeskuksista. Niiden valmistuminen on tärkeää koko Itä-Suomen liikennejärjestelmän toimivuuden kannalta.

Lännen asukkaiden kokemus turvallisuus

Poliisin lääninjohtojen keväällä 2006 tekemässä kansallisessa turvallisuustutkimuksessa selvitettiin kansalaisten kokemaa turvallisuutta. (Turvallinen Suomi 2006. Tutkimus suomalaisten turvallisuuskäsityksistä. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 13/2006.)

Kun vastaajia pyydettiin arvioimaan viiden eri seikan vaikutusta asuinviihtyvyyteen, häiritsevimmäksi tekijäksi nousi ilkivalta, toiseksi häiritsevimmäksi yleisten paikkojen epäsiisteys ja kolmantena oli alkoholin juominen julkisilla paikoilla. Nuorison häiriökäyttäytyminen ja huumeiden käyttäjät ja huumeikauppa koettiin vähiten häiritseviksi ilmiöiksi. Alkoholin juominen julkisilla paikoilla koettiin häiritseväksi erityisesti Itä-Suomessa ja siellä eniten Pohjois-Savossa ja suurimmista kaupungeista eniten Mikkelissä.

Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan, kuinka hyvin heidän asuinkunnassaan eräät kunnalliset palvelut on järjestetty (taulukko 9). Kaikista arvioitavista kohteista vastaajilla ei ollut omakohtaista kokemusta ja siksi tulokset heijastelevat vastaajien mielikuvia asioiden tilasta.

Kokonaisuutena Itä-Suomen kunnat onnistuivat arvioinnin kohteena olleiden palvelujen järjestämisessä melko hyvin. Vastaajien mielestä Itä-Suomessa onnistuttiin erityisen hyvin palo- ja pelastustoimen järjestämisessä ja kiireellisessä sairaankuljetuksessa. Näissä arviointikohteissa Itä-Suomi sai parhaat läänikohtaiset arvosanat. Puistojen ja virkistysalueiden hoidossa sekä teiden ja katujen kunnossapidossa sekä väestönsuojelussa Itä-Suomen kuntien saamat arviot olivat muihin lääneihin verrattuna hyviä.

Huolestuttavaa on se, että itäsuomalaisten vastaajien mielestä Itä-Suomen kunnat eivät ole onnistuneet alkoholiongelmaisten hoidossa. Itä-Suomen läänikohtainen arvosana on muihin lääneihin verrattuna heikoin. Itä-Suomen lääninhallitukselle ei tilanteesta huolimatta tullut kunnista yhtään alkoholihojelmaan liittyvää hankehakemusta vuoden 2007 määrärahoista myönnettäväksi. Alkoholiongelmaisten hoitaminen ja julkisilla paikoilla tapahtuvan häiritsevän juopottelun vähentäminen liittyvät samaan päihdeongelmaan, jonka ratkaiseminen ei ole mahdollista yhden viranomaisen toimenpitein. Koska resurssit ovat rajalliset, viranomaistoiminnassa on pystyttävä tekemään valintoja tärkeiden ja erittäin tärkeiden asioiden välillä.

TAULUKKO 9. Kuntien onnistuminen eräiden palvelujen järjestämisessä. Kansalaiskyselyn (keväällä 2006) tulokset lääneittäin ja Helsingissä

Miten hyvin seuraavat palvelut ovat asuinkunnassanne järjestetyt? Arvioikaa kouluarvosanalla 4 - 10.
Arvosanan 8, 9 tai 10 antaneiden osuus. Ei osaa sanoa -vastaukset poistettu

Palvelu	Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Itä-Suomi	Oulu	Lappi	Helsinki
Palo- ja pelastustoimi	76,9	80,2	82,6	81,7	78,7	83,5
Alkoholiongelmaisten hoito	26,4	29,6	24,5	27,1	26,6	20,4
Huumeongelmaisten hoito	18,4	20,9	18,8	20,6	17,6	14,0
Teiden ja katujen kunnossapito	31,6	31,4	36,3	36,2	26,5	39,9
Kiireellinen sairaankuljetus	69,0	74,9	78,2	77,7	73,6	78,8
Puistojen ja virkistysalueiden hoito	41,3	46,4	51,3	45,2	34,8	49,1
Väestönsuojelu poikkeusolojen varalta	33,1	33,8	37,6	30,0	26,5	49,8

Lähde: Turvallinen Suomi 2006. Tutkimus suomalaisten turvallisuuskäsityksistä. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 13/2006.

Harvaan asutuilla alueilla erityisongelmia

Itä-Suomen läänissä on 48 harvaan asutuksi määriteltyä kuntaa. Läänin kaikki kolme maakuntaa ovat väestötappioalueita. Kun väestö on lisäksi keskimääräistä iäkkäämpää, aiheuttaa se harvaan asuttujen alueiden väestön turvallisuuskysymyksille erityisiä haasteita.

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuskysymyksiä selvitettiin laajasti sisäasiainministeriön asettamassa hankkeessa. Maaherra Pirjo Ala-Kapeen johtaman läänin työryhmän raportti on osa sisäasiainministeriön raporttia. (Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut. Sisäasiainministeriön julkaisusarja, 39/2006.)